KUDY VEDE BOŽÍ CESTA V PÍSMECH?

Původ materiálu
Tomáš Trusina (s použitím přípravy Pavla Janošíka)
Pořadí v lekci
21

1. MOTIVAČNÍ UVEDENÍ DO PŘÍBĚHU:

a) Co pomůže abychom nezkreslili evangelium?

Zahrajte si s dětmi několikrát "tichou poštu". Posílejte delší věty, aby došlo zaručeně ke zkomolení. Nakonec můžete poslat i vyznavačskou větu, např: "Utrpení těch, kdo vyprávějí o Boží lásce, neznamená, že nemají pravdu." Upozorněte děti, že zkomolení,k němuž dochází, není jen výsledek hry, ale dochází k němu vždy, když lidé předávají to, co je pro ně důležité - včetně víry. Čím víc lidí s rozdílnými zkušenostmi předává - o to větší je i zkomolení.

Proto potřebujeme "nápovědu", či přesněji "měřítko toho, co slyšíme a vyprávíme"- a tim jsou pro nás Písma

b) Pro Teofila:

TEOFIL: Lukáši, proč musíme v našem shromáždění vždycky číst z Tóry a Proroků? Občas tomu nerozumím. Takové příběhy ze starých dob... Mně by bohatě stačilo jen vyprávění o Ježíši. Navíc se každou chvíli někdo od nás ze sboru hádá o ta "svatá Písma" se sousedy ze synagogy - a je z toho akorát ostuda. Nestačilo by nám třeba jen tvoje vyprávění o Ježíši? Nebo si občas přečíst Pavlovy dopisy?

LUKÁŠ: At je to jak chce, s židy ze synagogy máme společnou bibli. MOjžíše a Proroky. A i když se vždycky neshodnem, přece je potřebujem číst. Víš, tobě to možná připadá divné, ale bez těch starých příběhů o Josefovi, Mojžíšovi, Davidovi či Jeremiášovi bych nebyl schopný ani napsat nic pořádného ani o Ježíšovi. A ty by sis Ježíše už dávno představoval úplně špatně. Jako nějakého divotvorce nebo supermana nebo slavného kouzelníka...

Motivace najíždí na linii "Proč Starý zákon a jaký k němu mít vztah?", kterou chceme v převyprávění sledovat. Můžete se v navázání na Teofilovu otázku dětí zeptat, jestli si někdy přály, aby byl Ježíš podobný nějakému hrdinovi ze současných filmů, knížek, komixů... Mohlo by to nějak Ježíšův příběh zkreslit, zkomolit?

c) "historizující":

Pomůže připomenout a pochopit, že tu jako křesťané nejsme zničehonic, že víra má své kořeny a zvěstování svou "historii". Tesalonika je v tomto bodě inspirativní moment vzhledem k našim dějinám.

- *pro mladší šk. věk:*

Už vás napadlo, jak se vyprávění o Ježíši Kristu až k nám, do naší země (potažmo našeho města, vesnice)?

- *pro střední a starší šk. věk:*

Slyšeli jste o Cyrilovi a Metodějovi? Pokud říkáte, že jsou to postavy z našich dějin, máte pravdu. Byli tak významní, že mají svůj svátek i v našem kalendáři - 5 července - a ten den bývá dokonce volno. Čím jsou důležití? Cyril a Metoděj k nám přišli v 9. století, aby zde šířili křesťanskou víru. Byli to Řekové, ale znali slovanský jazyk. A přišli ze Soluně neboli Tesaloniky. Z té Tesaloniky, kam se na své cestě s evangeliem dostal apoštol Pavel

2. Poznámky k textu a jeho katechetickému využití

- **v Tesalonice začal Pavel kázat v synagóze** - to byl jeho nejčastější způsob navázání kontaktu s lidmi v každém novém působišti (Sk 9,20; 13, 5.14; 14,1; 17,10.17; 18,4; 19,8). Nepřeskakuje společenství, jemuž je zaslíben Mesiáš. Ohlas a zázemí však část nalezl spíše u spíš bohabojných sympatizantů s židovstvím (Jásona), než u řádných členů židovské obce.

- **o konfliktech v Tesalonice** píše i apoštol Pavel v 1. listu Tesalonickým. Zatímco zde je jako důvod konfliktu mezi židy a křesťany uvedeno samo kázání pohanům (1Te 2,14-16), ve vyprávění Skutků 17,1-9 je spojeno s jiným motivem: výkladem Písma (tj. SZ), podle nějž se Boží cesta v Písmech ukazuje ve svědectví trpících svědků. Toto téma (jako výklad SZ i jako zdroj pohoršujících konfliktů) najdeme u Pavla především v 1. listu Korintským: 1,18-25 (zvl. 22-23) a 15, 1nn (srvn. opakující se formuli "podle Písem"). Podle Lukáše se ozývá už na cestě do Korintu.

- **otevírání Písem** - v synagoze Pavel zvěstuje podobně jako učitelé (Sk 13, 1) nebo už Ježíš v Nazaretě (Lk 4,16nn). Tóru a proroky "otevírá" jako živý a přítomný text v jeho osvobodivé podobě Vzkříšený Pán (srvn. Lk 24,32) a Pavel se teď činí jako jeho svědek.

- **v Beroji** potkal Pavel posluchače „ochotnější“ - dosl. uznalé. Projevili větší vznešenost ducha. Projevuje se to pravým písmáctvím. Nepřijímají nekriticky apoštolův výklad Písem. Ochotně s ním ujdou kus cesty, ale přitom jsou mu vyrovnanými partnery. Berojští jsou pro protestanty inspirací k zakotvení v Písmu a důraz na biblickou orientaci sboru.

- **svědectví trpících ve SZ** - "mesiáš musel trpět" (17,3) odkazuje k tradici trpících služebníků Hospodinovy věci uprostřed Izraele. Boží lid staré smlouvy vyznává, že nejautentičtěji zpřítomňovali Boží záměry svědkové odmítaní, pronásledovaní, nebo přímo osočovaní jako nepřátelé Božího lidu (nenáviděný Josef, odmítaný Mojžíš, pronásledovaný pomazaný David, odmítaný Elijáš, umlčovaný prorok Jeremiáš, trpící služebník Hospodinův u Izaiáše). Vzkříšení trpícího Ježíše pak nasvěcuje a podtrhuje právě tuto linii Písem. Na ni navazují novozákonní svědkové, když interpetují význam Ježíšova utrpení a zařazují ho právě do řady nepochopených a zavrhovaných svědků Hospodinových.

Ale právě tato lini provokuje. Pozor! nejen uprostřed lidu staré smlouvy - ale zrovna tak uprostřed lidu nové smlouvy.

- **napětí ve vztahu k místním úřadům** - napětí "věroučné" vyvolává posléze napětí se státní mocí - což se v této části Skutků opakuje. Problém Lukáš nechá "rozlousknout" místodržícího Galia v Korintě (Sk 18, viz úloha 24). Svým vyprávěním chce církvi i případným čtenářům z řad římských úředníků ukázat, že existence křesťanů sice vyvolává konflikty, jejichž původcem však nejsou oni sami, ale ti, kteří je veřejně osočují, tedy Židé. Své adresáty a veřejně známé křesťanské představitele (jako byl Jáson) Lukáš zároveň povzbuzuje k vytrvalosti a nefanatickému přístupu k nepřátelsky naladěnému okolí (viz i 1Te 5,15).

- **pravým králem je Ježíš** (17,7) - vyznání víry má svůj politický dosah a nelze tomu zabránit. I v tomto případě platí, že "králem" je právě onen "provokativní a nepřijatelný" mesiáš. I když křesťané neplánují ohrozit postavení římského císaře, neznamená to, že toto vyznání lze zamlčet. Naráží a bude narážet zejména tam, kde si světská moc osobuje větší pravomoc, než jí náleží. A křesťané mají bý připraveni na to, že jim to bude opakovaně přinášet nepříjemnosti.

3. FORMULACE TÉMATU

Jako společenství víry potřebujeme "nápovědu", či přesněji "měřítko toho, co slyšíme a vyprávíme"- a tim jsou pro nás Písma. Nepřestáváme číst Písma, i když to vede k provokujícímu pojetí víry.

Problém je, když někdo řekne, "já už správné měřítko mám a znám", pak dochází ke kenfliktům (Tesalonika). Když měřítko uznáváme, společně hledáme, diskutujeme, sdílíme se o objevené a máme z toho radost (Beroa). A pak nás nezarazí ani posměch a protivenství.

4. VYKLADAČSKÁ A KATECHETICKÁ ÚSKALÍ

- **židé přístupní a nepřístupní** - Lukášovo evangelium zachycuje stupňované odmítání Ježíše Krista jeho vlastním lidem (od Lk 4,24- 29 po Lk 23,13-13) a ve Skutcích je protikřesťanský postoj židů trvalým tématem (5,33; 7,54nn; 13,45.50; 14,2-5; 17,5-8; 17,13; 18, 6.12n aj.). Ani Lukáš natožpak v Pavel nevnímali ovšem židovství jako „jiné náboženství“. Křesťané doby Skutků se - byť vylučováni ze synagogy - cítí jako oprávnění dědicové SZního poselství a nepřestávají o to se židy vést "spor nad Písmem".

Lukáš ve Skutcích vyznává, že odmítání věrných Božích svědků je pro vyvolený lid příznačné už v Tóře a prorocích (viz Štěpánovu řeč ve Sk 7, 25.35.51-53).

Ostrost jeho kritiky nás nesmí ovšem vést k antisemitismu ani nadřazenosti. I reformátoři mluví např. o Římu a papeži jako antikristovi - a my jsme dnes schopni se s katolíky vidět na jedné křesťanské lodi. Jestliže došlo k úplnému oddělení církve od synagogy, není to zaviněno těmi, které Lukáš líčí jako protivníky zvěstování evangelia, ale spíš poměry v církvi poté, co bylo křesťanství uznáno jako oficiální náboženství.

- **provokativnost zvěsti o trpícím mesiáši** není "odbytým problémem" mezi synogogou a církví - ale živou otázkou uprostřed církve samé. Vzývání moci a touha po společenském uplatnění - ale i současné spojování víry a "životní pohody" - ukazuje, jak se i církev Kristova starozákonním důrazům i NZ svědectví o trpícím mesiáši vzdaluje nebo rovnou protiví.

5. OSNOVY VYPRÁVĚNÍ

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk:

I. *Motivace podle a) popř. b)*

II. Pavel vykládá Starý zákon v Tesalonice

III. Jáson obžalován z pobuřování a jeho propuštění

IV. Židovská obec v Beroji přijímá Pavla vstřícněji

V. Závěr nad pracovním listem

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk:

I. *Motivace podle b)*

II. Pavel působí v Tesalonice tím, jak otevírá poselství Starého zákona

III. Pavlovo kázání oslovuje

IV. Jáson u úřadů obžalován z pobuřování

V. V Beroji přijímají Pavla vstřícně a čtou s ním Písmo

VI. Kudy vede Boží cesta v Písmu a k nám

6. METODICKÉ POKYNY K PRACOVNÍMU LISTU ZDEŇKA ŠORMA

- viz komentář u pracovního listu

7. LITURGICKÝ RÁMEC (vstup, písně)

Vstup: K tobě, Hospodine, duše své pozdvihuji, Bože můj, v tobě naději skládám, nech nejsem zahanben, aby se neradovali nepřátelé moji nade mnou. Rozpomeň se na slitování svá, Hospodine, a na milosrdenství svá, kteráž jsou od věků. AMEN (Ž 25,1nn)

Písně: *Z přetěžkého kříže (EZD 695)*; Jděte po všem světě (BTS 86); Přijď již, přijď Duchu Stvořiteli (BTS 34, S 278, NP 6); Aj, Pán kraluje (EZ 353); Můj Pán všechny svolá (NP 2, BTS 92, S 193); V nebi je trůn (NP 60, S 360); Volný jsem (NP 78, S 375); Má duše Boha velebí (NP 84, BTS 29, S 176); Pán Bůh je síla má (EZ 182, BTS 42); Svobodu nám dá (NP 63, S 317)

8. VYPRÁVĚNÍ A NÁPADY PRO PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Převyprávění není určeno k doslovnému čtení, zkuste ho ještě konkretizovat. S dětmi určitě začněte hrou na "tichou poštu". Nezapomeňte na větu "Utrpení těch, kdo vyprávějí o Boží lásce, neznamená, že nemají pravdu." viz Motivace a)

Když se vypráví o Pánu Bohu a o Ježíši, dochází k mnoha nedorozuměním. Lidé to po čase pletou jako my při tiché poště.

Když apoštol Pavel vypráví o Ježíši - hledí to neplést. Nekomolit. Proto Ježíše přirovnává k postavám, které v jeho bibli mnoho trpěly. Vzpomenete si na někoho? Co třeba Josef, kterého jeho bratři zavrhli? Takových postav je v bibli víc *(malý David, proroci, služebník Hospodinův - upravit podle toho, co děti případně znají).* Trpěly a přesto splnily svůj úkol.

Pavel přijde do města Tesaloniky. Vypráví - víte podle čeho poznáme, že nás má Bůh rád? Podle toho, že Ježíš také trpěl, že ho neměli rádi - ale on přesto pomáhal.

V Tesalonice se to některým moc líbí. Ale jiní na Pavla křičí - říkáš to špatně! Tak to v bibli není! Bůh je mocný a dopřává úspěch a slávu! Kdo mu věří, tomu se všechno povede! My známe bibli líp než ty! Urážíš Pána Boha! Pořád dokola to opakovali - i na ulici, kdžy Pavla potkali. My známe bibli líp než ty! Urážíš Pána Boha! A dokonce takhle začli urážet i rodinu, u které se Pavlovi přátelé scházeli.

A tak šel Pavel dál - do dalšího města, do Beroje. I tam vypráví - víte podle čeho poznáme, že nás má Bůh rád? Podle toho, že Ježíš také trpěl, že ho neměli rádi - ale on přesto pomáhal.

Tam se zaradovali! Bůh nás má rád! A Pavel bere vážně měřítko jako my - příběhy Josefa, Mojžíše, Davida a proroků! A objevovali nové a nové příběhy o tom, jak Boží vysvobození přicházelo právě skrze lidi, kterým se v Izraeli posmívali, nadávali, které odmítali.

Berojští učedníci děkovali - díky za Ježíše - teď už víme, že utrpení těch, kdo vyprávějí o Boží lásce neznamená, že nemají pravdu.

Z Tesaloniky přišli lidé, kteří se zlobili na Pavla. I v Beroji na něj začali nadávat a vyhrožovat mu: Tak to v bibli není! My známe bibli líp než on! Uráží Pána Boha!

Ale Berojští se nezalekli. Nenechali si vzít radost. A Pavlovi řekli - jdi jinam, ať ti neublíží. My to jejich nadávání klidně vydržíme. A tobě, Pavle, moc děkujeme. Otevřel jsi nám naši starou známou bibli - a pomohl najít opravdu důležité příběhy. Teď už víme, že utrpení těch, kdo vyprávějí o Boží lásce, neznamená, že nemají pravdu.

9. VYPRÁVĚNÍ PRO STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK

I. MOTIVACE

Můžete navázat na motivaci b) Pro Teofila.

II. PAVEL OTVÍRÁ PÍSMA

Dalším místem, kam Pavel a Silas na své cestě dorazili, byla Tesalonika. V Tesalonice měli svou synagógu Židé. A Pavel a Silas šli tak jako jinde nejdříve právě sem.

Brali vážně příběhy Písem - o praotcích, Mojžíšovi, pomazaných - králích, prorocích, které se v synagoze četly a čtou. Věděli, tohle nemůžeme přeskočit. Ale také věřili - Vzkříšený Pán otevírá sílu a naději těch starých příběhů nejen pro Židy, ale pro všechny. Také pro pohany.

Pavel pak jako host tři soboty po sobě četl v synagóze z bible. Předčítal o Božích služebnících, kteří hodně trpěli, byli odmítáni. Vzpomenete třeba na Josefa, jak ho bratři zavrhli - a co nakonec pro pohany i pro ně vykonal? Tudy vede Boží cesta v Písmech. A takovýmhle pravým Božím služebníkem - trpícím - a přece vítězným - je Ježíš, říkal Pavel. Je Božím služebníkem - právě podle těch Písem, kterým společně věříme. V něm ta pravá Boží cesta pokračuje - a otevírá se teď i pro pohany.

Pavel vykládal velmi poutavě, ať mluvil o trpících služebnících nebo o Ježíši Kristu. Otevíral Písma - jejich příběhy přestaly být uzavřeným, nedostupným tajemstvím. Najednou z nich mluvila blízkost Boží - blízkost naděje a záchrany. Někteří tím byli velmi osloveni. Přemýšleli o tom, zvažovali to a nakonec se rozhodli k Pavlovi a Silasovi připojit. Jinými slovy: přijali křesťanskou víru. Byli mezi nimi někteří z Židů, také mnozí Řekové a dokonce i nemálo žen z významných rodin.

III. HNĚV ODPŮRCŮ ROSTE

Mnozí z posluchačů však s Pavlem a s jeho výkladem nesouhlasili a zlobili se na něj čím dál víc. Nejde hledat klíč k Bohu v příbězích těch, kdo trpěli! Kdo neuspěli a ztroskotali! To je špatně! Nejde spojovat Hospodina s nějakými ztroskotanci! To jsme nikdy neslyšeli! Musíš vykládat, jak David porazil Goliáše a slavně kraloval! Nebo o slavném Šalomounově království! Nebo o tom, že jen my jsme ti správní věřící!

A když je Pavel neposlechl, nadávali ještě víc: Ruší správný výklad Písma! My ho známe, on ne!, ozývali se stále hlasitěji.

Hněvem, zloba a závist je naplňovaly čím dál víc. Nezůstalo však jen u hněvu a závisti. Fanatičtí odpůrci se pokusili Pavla osočit veřejně. Domluvili se s několika ničemnými, všehoschopnými lidmi z ulice a s jejich pomocí vyvolali srocení davu. Celé město bylo vzhůru, lidé napjatě očekávali, co se z toho vyvine.

IV. JÁSON JE OBŽALOVÁN

Kde však Pavel se Silasem jsou? Nepřátelé předpokládali, že se skrývají u Jásona, který Pavlovým posluchačům otevřel svůj dům. A tak rozlícený dav zamířil k Jásonovi. Když tam nenašli Pavla a Silase, chytili alespoň Jásona a několik dalších křesťanů a vlekli je na městský úřad. A takhle je u římských úředníků obvinili: „Narušili veřejný pořádek! Nedodržují platná nařízení!“ Jak tam tak stáli a skandovali různá hesla, každý si nějak přisazoval: „Pobouřili celý svět! Porušují císařova nařízení! Říkají, že pravým králem není císař, ale Ježíš!“

To bylo zlé obvinění. A úředníky náramně vyděsilo. Rozhodli se, že Jásona a další lidi pro jistotu zatknou a uvězní. Propustili je, až když Jáson a ostatní zaplatili mnoho peněz jako záruku. Ještě že na to Jáson měl. Pak se situace trochu uklidnila.

III. OTEVŘENOST POSLUCHAČŮ V BEROJI

Bylo jasné, že Pavlovi a Silasovi jde v Tesalonice o život. Bude lepší, když město opustí. Bratři z nového Tesalonického sboru se s nimi rozloučili a ještě v noci je vypravili na cestu do sousedního města, do Beroje.

Když tam přicestovali, šli nejdřív podobně jako v Tesalonice do synagógy. MOžná se ptáte, proč? Ale Pavlovi záleželo na tom, aby se potkal s těmi, kteří čtou bibli jako on. I tady začal s příběhy o trpících služebnících - a srovnával je s příběhy o Ježíši. Ale zdejší židé byli mnohem přístupnější. O tom, co je správné, se nerozhodovali jen podle toho, jak byli zvyklí, či jak to cítili. Pravidelně zkoumali v Písmu, jestli je to tak, jak jim Pavel říká. Každý den otevírali bibli, srovnávali její text s Pavlovým kázáním. Tak objevovali - tudy vede Boží cesta v Písmech! A s radostným překvapením pak přijali i Pavlovy příběhy o Ježíši. I on je ten pravý služebník Hospodinův! V něm ta pravá Boží cesta pokračuje! Byli mezi nimi židé i pohané, obyčejní lidé i vznešení mužové i ženy.

Po čase se však o Pavlově působení v Beroji dozvěděli i Pavlovi odpůrci z Tesaloniky. Jejich zloba proti Pavlovi byla tak velká, že se vypravili i do Beroje a také tam začali lidi pobuřovat. Protože byl jejich hněv namířen hlavně proti Pavlovi, křesťané rozhodli, ať Pavel raději z města odejde a ve své práci pokračuje na jiném místě. U nich ať zůstane jen Silas a Timoteus, ti se k Pavlovi připojí později. Tak se také stalo.

IV. KUDY VEDE BOŽÍ CESTA

Spolu s Pavlem, Lukášem a s Teofilem věříme, že Boží cesta v Písmu vede právě přes příběhy pronásledovaných, odmítaných, trpících svědků. A Vzkříšený Pán tuhle cestu otevírá jako cestu zácrany a naděje. Nejen pro ty, kdo už věří, ale pro každého, kdo se nechá oslovit. Na těch dvou městech vidíme: Jedna bible, jeden apoštol - ale tak různé přijetí...

I dnes lidé různě reagují na slova o víře, o Bohu, o Ježíši Kristu. Někdo je ve rychle odmítne, druhý je otevřenější, začte se do bible a přemýšlí o tom, co v ní čte i co slyší od nás křesťanů.

Něco však bylo oběma městům společné. Víte co? Tam i tam se našli lidé, kteří se z otevřené bible radovali. Uvěřili, že ji pro ně otevírá Vzkříšený Pán. Děkovali mu, společně objevovali sílu

příběhů o trpících služebnících a Ježíši - a spolu s dalšími tvořili společenství církve. A protože sílu víry objevili s trpícími a vyháněnými služebníky Božími, vydrželi i pomluvy a projevy nenávisti. Tak vznikly a žily sbory v Tesalonice a Beroji.

MODLITBA

Vzkříšený Pane, děkujeme za každého, jehož vyprávění otevře svět Písma a pozve do tvé blízkosti. Děkujeme, že si evangelium našlo cestu z Tesaloniky až k nám. Prosíme, dávej nám otevřenost a posiluj naši víru. Probouzej v nás touhu potkat příběhy bible a její svědectví jako knihu otevřenou. Amen.

10. náměty k rozhovoru

- víte, kde stojí nejbližší synagoga? Byli jste tam, viěli schránku na Tóru? Schází se tu někdo? (Proč ne?)

- víte, co nás spojuje s Židy? A co rozděluje? Je to na překážku vzájemnému soužití?

- víte, kdo to je fanatik? Jak se projevuje fanatismus u křesťanů?

- víte, že se lidé dostávali do vězení za to, že byli jiného přesvědčení než soudcové a vládci jejich země?

- může vyznání, že Kristus je pravý král, dnes někoho ohrozit? Vládu - presidenta - představitele církve - úředníky na městkém úřadě - starostu - ředitele školy? Znepokojuje spíš toho, kdo se snaží o spravedlnost, nebo toho, kdo zneužívá své postavení?

- jak se chovají ti, kteří považují Ježíše Nazaretského za pravého krále? Má to dopad na výše zmíněné lidi? Má to vliv třeba na redaktory, režiséry, sportovce? Touží po vítězství nebo chtějí hrát férově?

- víte, co znamená slovo militantní?

- myslíte si, že apoštol všude, kam přijde, vyvolá rozruch a nepokoje, nebo se najdou i místa, kde všechno půjde v pohodě?

- chtěli byste, aby ve vašem městě vyvolávalo evangelium nepokoje? Nebylo by to zajímavější? Přijela by televize, farář by byl slavný...

11. A ještě se ohlédněte...

Představte si teď vaše město, jeho obyvatele, váš sbor, skupinu dětí. Jak se u vás mluví o starozákonní zvěsti? A je tady potřeba spíš vyvolat nepokoj, nebo hledět, aby všechno probíhalo v pohodě?

Odkaz na pracovní list
21 Pobuřují celý svět
Odkaz na píseň
Z přetěžkého kříže, který nesl Pán
Jděte po všem světě (BTS86)
Přijď již, přijď, Duchu stvořiteli, Duchu smíření
Aj, Pán kraluje, božskou čest maje
Můj Pán všechny svolá ráno, až se rozední
V nebi je trůn (SV360)
Volný jsem (SV375)
Má duše Boha velebí, chválu vzdává
Pán Bůh je síla má (BTS42)
Svobodu nám dá (SV317)
Cílová skupina
Školní
Katechetické cykly
Pozvání na cestu - Skutky
Biblický odkaz (kat)
Skutky 17,1–15